

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΩΗΝ ΔΕΥΤΕΡΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ *ØËÈ* **& ΛΟΙΠΟΙ κατά ΕΛΛΑΔΑΣ**

(Προσφυγή αριθ. 41727/98)

ΑΠΟΦΑΣΗ

(δίκαιη αποζημίωση)

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

15 Ιανουαρίου 2004

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης. Μπορεί να υποστεί τυπικές διορθώσεις.

-Ακριβές αντίγραφο.

Στρασβούργο, 15.1.2004

(υπογραφή) S. NIELSEN – Αναπληρωτής Γραμματέας Τμήματος

Στην υπόθεση *ØËÈ* & λοιπών κατά της Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώην δεύτερο τμήμα), συνεδριάζοντας σε δικαστικό συμβούλιο αποτελούμενο από τους:

Κύριο Α.Β. ΒΑΚΑ, *πρόεδρο,*

Κύριο Κ.Λ. ΡΟΖΑΚΗ,

Κύριο G. BONELLO,

Κυρία V. STRAZNICKA,

Κύριο P. LORENZEN,

Κυρία M. TSATSA-NIKOLOVSKA,

Κύριο Α. KOVLER, *δικαστές,*

και τον κύριο S. NIELSEN, *αναπληρωτή γραμματέα τμήματος.*

Αφού διασκέφθηκε σε δικαστικό συμβούλιο στις 11 Δεκεμβρίου 2003,

Εκδίδει την πιο κάτω απόφαση, η οποία ελήφθη την ημερομηνία αυτή:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση έχει εισαχθεί με μία προσφυγή (αριθ. 41727/98) στρεφόμενη κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας από δέκα Τούρκους υπηκόους, τους

ØËÈ Α *Å* (οι προσφεύγοντες)), οι οποίοι προσέφυγαν ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων («η Επιτροπή») στις 15 Ιανουαρίου 1998 δυνάμει του παλαιού άρθρου 25 της Σύμβασης για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Με απόφαση της 6 Δεκεμβρίου 2001 («η απόφαση επί της ουσίας»), το Δικαστήριο έκρινε ότι οι προσφεύγοντες είχαν

αντιμετωπίσει μία δυσανάλογη παρεμπόδιση του δικαιώματός τους πρόσβασης σε δικαστήριο, ότι η υπόθεσή τους δεν είχε ακουστεί μέσα σε λογική προθεσμία και ότι η απουσία οποιασδήποτε αποζημίωσης για την απαλλοτρίωση της περιουσίας τους είχε διαταράξει, σε βάρος τους, την ορθή ισορροπία που πρέπει να τηρείται μεταξύ της προστασίας της κυριότητας και των απαιτήσεων του γενικού συμφέροντος. Οθεν, το Δικαστήριο κατέληξε, ομόφωνα, ότι υπήρξε παραβίαση των άρθρων 6 § 1 της Σύμβασης και 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1 (*Γιαγκτζιλάρ και λοιποί κατά Ελλάδα*, αριθ. 41727/98, §§ 28, 35 και 42, CEDH 2001-XII).

3. Στηριζόμενοι στο άρθρο 41 της Σύμβασης, οι προσφεύγοντες ζητούσαν κάποια ποσά για τις ζημιές που υπέστησαν καθώς και για τα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη.

4. Δεδομένου ότι το ζήτημα της εφαρμογής του άρθρου 41 της Σύμβασης δεν ήταν ώριμο, το Δικαστήριο ανέβαλε την απόφασή του και κάλεσε την Κυβέρνηση και τους προσφεύγοντες να του υποβάλουν εγγράφως, μέσα σε έξι μήνες, τις παρατηρήσεις τους πάνω στο ζήτημα αυτό και ειδικότερα να του γνωστοποιήσουν οποιαδήποτε συμφωνία στην οποία θα μπορούσαν να καταλήξουν (*ομοίως*, § 46 του σκεπτικού και σημείο 4 του διατακτικού).

5. Την 1^η Νοεμβρίου 2001, το Δικαστήριο τροποποίησε την σύνθεση των τμημάτων του (άρθρο 25 § 1 του κανονισμού). Η παρούσα προσφυγή συνέχισε εν τούτοις να εξετάζεται από το συμβούλιο του πρώην τμήματος II, όπως αυτό υπήρχε πριν από την ημερομηνία αυτή.

6. Στις 23 Ιουνίου 2002, ο δικηγόρος των προσφευγόντων ενημέρωσε το Δικαστήριο ότι η τρίτη προσφεύγουσα, κυρία Yakut Yagtzilar, απεβίωσε στις 6 Νοεμβρίου 2001 και ότι ο αδελφός της, κύριος Mustafa Aykut Yagtzilar (δεύτερος προσφεύγων), είχε διατυπώσει την επιθυμία να συνεχίσει την διαδικασία που είχε ανοιγεί από την ίδια με την ιδιότητα του μοναδικού κληρονόμου της.

7. Τόσο οι προσφεύγοντες όσο και η Κυβέρνηση κατέθεσαν παρατηρήσεις μέσα στις παρατεταμένες προθεσμίες που της τάχθηκαν.

Δεν βρέθηκε καμία βάση που θα επέτρεπε στην επίτευξη μιας εξωδικαστικής λύσης.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΟΜΟ

8. Σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 41 της Σύμβασης,
«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλομένου Μέρους επιτρέπει την ατελή μόνον επανόρθωση των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο επιδικάζει στον ζημιωθέντα διάδικο, εφόσον συντρέχει λόγος, μία δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

1. Επιχειρήματα που προβλήθηκαν από τους προσφεύγοντες στις παρατηρήσεις τους των 20 Δεκεμβρίου 2002, 17 Μαρτίου και 1^{ης} Ιουλίου 2003

α) Υλική ζημία

ι. Επί της έκτασης του απαλλοτριωθέντος ακινήτου

9. Προκειμένου να αποτιμηθεί η υλική ζημία που υπέστησαν, οι προσφεύγοντες καλούν το Δικαστήριο να θεωρήσει την έκταση του απαλλοτριωθέντος ακινήτου ήταν ίση προς 3.022.362 τετραγωνικά μέτρα. Τούτο προκύπτει από την απόφαση αριθ. 81/1933 της Επιτροπής Απαλλοτριώσεων της Χαλκιδικής, με την οποία το Δημόσιο είχε προβεί στην απαλλοτρίωση του επιδικίου ακινήτου (παράγραφος 8 της απόφασης επί της ουσίας). Ασφαλώς, σύμφωνα με τους προσφεύγοντες, οι οποίοι επικαλούνται σε στήριξη των ισχυρισμών τους πολλά επίσημα έγγραφα, η έκταση της ιδιοκτησίας τους είναι τουλάχιστον 4.512.625 τετραγωνικά μέτρα. Εν τούτοις, βεβαιώνουν ότι δεν προσπάθησαν να αμφισβητήσουν τους υπολογισμούς της απόφασης αριθ. 81/1933, διότι οποιαδήποτε αμφισβήτηση θα

προσέκρουε στην ένσταση που προβλήθηκε από το Δημόσιο στη βάση του άρθρου 5 § 1 του νόμου 4857/1939, σύμφωνα με την οποία η εγγραφή των κατεχομένων από το Δημόσιο εκτάσεων στο κτηματολόγιο της Επιτροπής Αρωγής των Προσφύγων «συνιστά αμάχητο τεκμήριο της πραγματικής κατάστασης αυτής της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, χωρίς δικαίωμα αμφισβήτησης των ορίων».

ii. Επί των δικαιωμάτων κυριότητας των προσφευγόντων

10. Οι προσφεύγοντες αναφέρονται στη συνέχεια στο επιχείρημα της Κυβέρνησης (πιο κάτω παράγραφος 17) που υποστηρίζει ότι, σύμφωνα με τους οθωμανικούς τίτλους κυριότητας που χρονολογούνται από το 1911, αυτοί κατέχουν μόνον ένα ποσοστό κυριότητας που ανέρχεται σε 365 μερίδια επί των 1.440 του εν λόγω ακινήτου. Οι προσφεύγοντες ανταπαντούν ότι η Κυβέρνηση παραλείπει να λάβει υπόψη ότι, στους τίτλους αυτούς, η συνολική έκταση της ιδιοκτησίας τους ανέρχεται σε 5.652 παλαιές τουρκικές μονάδες μέτρησης (*donüm*) και δύο τέταρτα της εν λόγω μονάδας (*enlek*), ήτοι σε 9.044.000 τετραγωνικά μέτρα (σύμφωνα με μία πραγματογνωμοσύνη που υποβάλλουν, 1 *donüm* ισούται με 1.600 τετραγωνικά μέτρα). Όμως, η απόφαση της απαλλοτρίωσης αναφέρει μόνον 3.022.362 τετραγωνικά μέτρα. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι η διαφορά εμβαδού μεταξύ των δύο εκτάσεων δεν απετέλεσε ποτέ το αντικείμενο απαλλοτρίωσης ή οποιασδήποτε αποζημίωσης: αυτή καταλήφθηκε απλώς από το Δημόσιο και υπήρξε *de facto* απαλλοτρίωση.

iii. Επί του ποσοστού του 1/5^{ου} που ζητείται από το Δημόσιο επί της καθοριστέας αποζημίωσης

11. Οι προσφεύγοντες αμφισβητούν επίσης το επιχείρημα της Κυβέρνησης σύμφωνα με το οποίο το Δημόσιο δικαιούται το 1/5^ο της απαλλοτριωθείσας έκτασης και επομένως και επί της καθοριστέας αποζημίωσης, διότι, δυνάμει των οθωμανικών τίτλων κυριότητας, το

ακίνητο (που ήταν ένας ελαιώνας) ανήκε στην κατηγορία των δημοσίων κτημάτων (πιο κάτω παράγραφος 18). Οι προσφεύγοντες ανταπαντούν ότι το Δημόσιο έχει ήδη εισπράξει το ποσοστό αυτό με την *de facto* απαλλοτρίωση του μεγαλύτερου τμήματος του ακινήτου τους, όπως περιγράφηκε πιο πάνω. Σε κάθε περίπτωση, το δικαίωμα του Δημοσίου πάνω σε ένα ποσοστό ίσο με το 1/5^ο των οθωμανικών δημοσίων κτημάτων, δεν είναι απόλυτο: από αυτό εξαιρούνται ρητά οι φυτείες, όπως εν προκειμένω οι φυτείες ελαιοδέντρων. Οι προσφεύγοντες επικαλούνται προς τούτο το άρθρο 147 της κωδικοποίησης του αγροτικού νόμου της 15/22 Οκτωβρίου 1926 που ορίζει ότι «αν υπάρχουν φυτείες στα δημόσια κτήματα (...), όπως εν προκειμένω τα ελαιοδέντρα, το δικαίωμα πλήρους και αμετάκλητης κυριότητας επί του συνόλου της έκτασης ανήκει τότε (...) στον καλλιεργητή (...)». Οι προσφεύγοντες επικαλούνται επίσης την γνωμοδότηση ενός ειδικού στα θέματα οθωμανικού δικαίου, ο οποίος, σε ένα άρθρο που δημοσιεύθηκε το 1929, είχε διατυπώσει την άποψη ότι, όταν υπάρχουν φυτείες και κατασκευές πάνω στα παλαιά δημόσια κτήματα, το δικαίωμα κυριότητας παραχωρείται επί του συνόλου του ακινήτου.

iv. Επί της τιμής που πρέπει να ληφθεί υπόψη για τον υπολογισμό της δίκαιης ικανοποίησης

12. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι το Δικαστήριο δεν πρέπει να λάβει υπόψη για τον υπολογισμό της υλικής ζημίας τους η οριστική τιμή μονάδος αποζημίωσης που καθορίστηκε από την απόφαση αριθ. 233/1994 του Πρωτοδικείου της Χαλκιδικής (παράγραφος 15 της απόφασης επί της ουσίας). Κατά την άποψή τους, η απόφαση αυτή ακυρώθηκε από την απόφαση αριθ. 3156/1995 του Εφετείου Θεσσαλονίκης (παράγραφος 17 της απόφασης επί της ουσίας) και δεν θα μπορούσε να εφαρμοστεί παρά το γεγονός ότι ο Αρειος Πάγος αναίρεσε στη συνέχεια την εφετειακή απόφαση. Επιπλέον, η απόφαση του Πρωτοδικείου της Χαλκιδικής δεν είχε λάβει

υπόψη τις προϋποθέσεις του εθνικού νόμου αναφορικά με τον καθορισμό της αποζημίωσης και είχε ορίσει μία τιμή πολύ χαμηλότερη από εκείνη που προκύπτει από τα επίσημα συγκριτικά στοιχεία, τα οποία έχουν καταγραφεί στο «βιβλίο των τιμών» του εφορίας της περιοχής. Οι προσφεύγοντες υπογραμμίζουν ότι δεν άσκησαν έφεση κατά της απόφασης αριθ. 233/1994 «γιατί υπέκυψαν στην κούραση και στην βαθιά απογοήτευση που γνώρισαν στη διάρκεια των εξήντα χρόνων δικαστικών διενέξεων που παρήλθαν εν τω μεταξύ και κατά τα οποία δεν εισέπραξαν οποιαδήποτε αποζημίωση για το απαλλοτριωθέν ακίνητό τους».

13. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι το Δικαστήριο θα έπρεπε να στηρίξει την αποτίμησή του στη βάση της «αντικειμενικής αξίας» που είχε το ακίνητο την ημερομηνία δημοσίευσης της απόφασης αριθ. 1302/1997, με την οποία ο Αρειος Πάγος έκρινε αμετάκλητα ότι το δικαίωμά τους για αποζημίωση είχε παραγραφεί (παράγραφος 19 της απόφασης επί της ουσίας). Σύμφωνα με το σύστημα των «αντικειμενικών» αξιών, οι φορολογητέες αξίες για τις μεταβιβάσεις, τις δωρεές και τις κληρονομίες υπολογίζονται βάσει μιας τιμής μονάδος. Η τελευταία, καθοριζόμενη από το Κράτος μετά από πρόταση επιτροπών ανεξαρτήτων εμπειρογνομόνων, αναπροσαρμόζεται κάθε δύο χρόνια το πολύ προκειμένου να ανταποκρίνεται στην εμπορική αξία των ιδιοκτησιών και υπάγεται επίσης στον δικαστικό έλεγχο.

14. Επ'αυτού, οι προσφεύγοντες υποβάλλουν μία έκθεση πραγματογνωμοσύνης συντεταγμένη μετά από αίτησή τους τον Δεκέμβριο 2002 από έναν πολιτικό μηχανικό. Σύμφωνα με την έκθεση αυτή, η αντικειμενική αξία των 3.022.362 τετραγωνικών μέτρων του ακινήτου ανέρχεται σήμερα σε 66.549.322 ευρώ. Ετσι, κατά τους προσφεύγοντες, η αντικειμενική αξία του επιδίκου ακινήτου ανερχόταν αποπληθωρισμένη το 1997 σε 56.202.441 ευρώ. Πάνω στο ποσό αυτό υποστηρίζουν ότι πρέπει να υπολογιστεί το επιτόκιο δανεισμού της

Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας προσαυξημένο κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

β) Ηθική βλάβη

15. Για την ηθική βλάβη, οι προσφεύγοντες ζητούν το συμβολικό ποσό του ενός ευρώ.

2. Επιχειρήματα που προβλήθηκαν από την Κυβέρνηση στις παρατηρήσεις τους των 19 Δεκεμβρίου 2002 και 17 Μαρτίου 2003

α) Υλική ζημία

i. Επί της έκτασης του απαλλοτριωθέντος ακινήτου

16. Η Κυβέρνηση προτείνει στο Δικαστήριο να θεωρήσει ότι η έκταση του απαλλοτριωθέντος ακινήτου ήταν 2.820.000 τετραγωνικά μέτρα, όπως είχε δεχθεί η απόφαση αριθ. 233/1994 του Πρωτοδικείου της Χαλκιδικής, στη βάση μιας πραγματογνωμοσύνης που διεξήχθη το 1991. Η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι οι προσφεύγοντες δεν άσκησαν έφεση κατά της απόφασης αυτής και ότι, συνεπώς, αποδέχθηκαν πλήρως το περιεχόμενό της. Επομένως, αυτοί δεν μπορούν να υποστηρίξουν για πρώτη φορά ενώπιον του Δικαστηρίου ότι η έκταση του επιδικίου ακινήτου ήταν μεγαλύτερη.

ii. Επί των δικαιωμάτων κυριότητας των προσφευγόντων

17. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει στη συνέχεια ότι οι δικαιοπάροχοι των προσφευγόντων ήταν κύριοι μόνον του 25% περίπου του απαλλοτριωθέντος ακινήτου. Τούτο προκύπτει από τους οθωμανικούς τίτλους κυριότητας, μέσα στους οποίους ορίζεται ότι οι ενδιαφερόμενοι ήσαν κύριοι 365 μεριδίων επί των 1.440 του εν λόγω ακινήτου. Τούτο επιβεβαιώνεται ειδικότερα από την απόφαση αριθ. 4/1939 του Προέδρου του Πρωτοδικείου της Χαλκιδικής (παράγραφος 9 της απόφασης επί της ουσίας), η οποία αναγνώρισε τους δικαιοπαρόχους

των προσφευγόντων ως δικαιούχους της αποζημίωσης που είχε καθοριστεί για τα 365/1440 του απαλλοτριωθέντος ακινήτου.

iii. Επί του ποσοστού του 1/5^{ου} που ζητείται από το Δημόσιο επί της καθοριστέας αποζημίωσης

18. Η Κυβέρνηση ισχυρίζεται εξάλλου ότι, σύμφωνα με τον οθωμανικό νόμο της 7 Ramazan 1274 (1856), το Κράτος έχει δικαίωμα στο 1/5^ο της απαλλοτριωθείσας έκτασης και επομένως επί της καθοριστέας αποζημίωσης, διότι, δυνάμει των οθωμανικών τίτλων κυριότητας, το ακίνητο ανήκε στην κατηγορία των δημοσίων κτημάτων.

iv. Επί της τιμής που πρέπει να ληφθεί υπόψη για τον υπολογισμό της δίκαιης ικανοποίησης

19. Η Κυβέρνηση καλεί το Δικαστήριο να λάβει υπόψη για τον υπολογισμό της υλικής ζημίας που υπέστησαν οι προσφεύγοντες την οριστική τιμή μονάδος αποζημίωσης, η οποία ορίστηκε από την απόφαση αριθ. 233/1994 του Πρωτοδικείου της Χαλκιδικής, ήτοι 395 δραχμές ανά τετραγωνικό μέτρο. Η Κυβέρνηση υπογραμμίζει προς τούτο ότι η απόφαση αυτή δέχθηκε σχεδόν πλήρως την αίτηση των προσφευγόντων, οι οποίοι είχαν ζητήσει 400 δραχμές ανά τετραγωνικό μέτρο (παράγραφος 10 της απόφασης επί της ουσίας).

20. Ειδικότερα, σύμφωνα με την Κυβέρνηση, η υλική ζημία των προσφευγόντων πρέπει να υπολογιστεί με τον ακόλουθο τρόπο: 2.820.000 τετραγωνικά μέτρα X 395 δραχμές = 1.113.900.000 δραχμές. Το 25% του ποσού αυτού (αφού κατά την Κυβέρνηση οι προσφεύγοντες είναι κύριοι μόνον του ενός τετάρτου περίπου του απαλλοτριωθέντος ακινήτου – βλέπε την πιο πάνω παράγραφο 17) ισούται με 278.475.000 δραχμές. Το ποσό αυτό πρέπει να προσαυξηθεί με τόκο 6% ετησίως για το διάστημα από τις 12 Μαρτίου 1989 (η Κυβέρνηση δεν εξηγεί γιατί επιλέγει αυτήν την ημερομηνία) μετά την καταβολή της δίκαιης ικανοποίησης, ήτοι κατά 84% συνολικά. Η

Κυβέρνηση προτείνει κατά συνέπεια να επιδικαστεί στους προσφεύγοντες για υλική ζημία το ποσό των 512.394.000 δραχμών, ήτοι 1.503.724 ευρώ.

β) Ηθική Ζημία

21. Η Κυβέρνηση δεν αναφέρεται ρητά στο ζήτημα της ηθικής βλάβης. Περιορίζεται να υποστηρίξει ότι η διαπίστωση της παραβίασης συνιστά επαρκή δίκαιη ικανοποίηση για την αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από την παραβίαση του δικαιώματος των προσφευγόντων για πρόσβαση σε δικαστήριο.

3. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

α) Υλική Ζημία

22. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι μία απόφαση που διαπιστώνει μία παραβίαση επισύρει για το εναγόμενο Κράτος την νομική υποχρέωση να παύσει την παραβίαση και να απαλείψει τις συνέπειές της με την αποκατάσταση της προτεραιάς κατάστασης στο μέτρο του δυνατού (*Ιατρίδης κατά Ελλάδας* (δίκαιη αποζημίωση) [GC], αριθ. 31107/96, § 32, CEDH 2000-XI).

23. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη, τα οποία είναι διάδικοι σε μία υπόθεση, είναι καταρχήν ελεύθερα να επιλέξουν τα μέσα που θα χρησιμοποιήσουν για να συμμορφωθούν προς μία απόφαση που διαπιστώνει μία παραβίαση. Αυτή η ευχέρεια επιλογής ως προς τον τρόπο εκτέλεσης μιας απόφασης αντανακλά την ελευθερία επιλογών που συνοδεύει την επιβαλλόμενη από την Σύμβαση στα Συμβαλλόμενα Κράτη πρωταρχική υποχρέωση: την εξασφάλιση του σεβασμού των εγγυημένων δικαιωμάτων και ελευθεριών (άρθρο 1). Αν η φύση της παραβίασης επιτρέπει μία *restitutio in integrum*, το εναγόμενο Κράτος είναι υπεύθυνο να την πραγματοποιήσει, αφού το Δικαστήριο δεν έχει την αρμοδιότητα ή την πρακτική δυνατότητα να την διεκπεραιώσει το ίδιο. Αν, αντιθέτως, το εθνικό δίκαιο δεν επιτρέπει ή επιτρέπει ατελώς

μόνον την απάλειψη των συνεπειών της παραβίασης, το άρθρο 41 δίνει στο Δικαστήριο να επιδικάσει, εφόσον συντρέχει περίπτωση, στο ζημιωθέν διάδικο μέρος την ικανοποίηση που του φαίνεται προσήκουσα (*Brumarescu κατά Ρουμανίας* (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], αριθ. 28342/92, § 20, CEDH 2000-I).

24. Σε ό,τι αφορά την παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, στην απόφασή της επί της ουσίας, διατύπωσε τις ακόλουθες σκέψεις: «(...) η μακρά διαδικασία που ανοίχθηκε κατόπιν της κατάληψης και, στη συνέχεια, της απαλλοτρίωσης των επιδίκων ακινήτων περατώθηκε χωρίς οι προσφεύγοντες να έχουν εισπράξει αποζημίωση. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι η εναγόμενη κυβέρνηση δεν εξήγησε με πειστικό τρόπο τους λόγους για τους οποίους οι ελληνικές αρχές δεν αποζημίωσαν ποτέ τους προσφεύγοντες ή τους δικαιοπαρόχους τους για την απαλλοτρίωση της περιουσίας τους. Βεβαίως, όπως εξέθεσε ήδη πιο πάνω, το Δικαστήριο δεν θα μπορούσε να υποκαταστήσει τα ελληνικά δικαστήρια προκειμένου να αποφανθεί πάνω στη βασιμότητα της παραγραφής του δικαιώματος των προσφευγόντων για αποζημίωση. Εν τούτοις, το Δικαστήριο δεν μπορεί παρά να παρατηρήσει ότι, με την επίκληση της παραγραφής, οι προσφεύγοντες συναντούν την άρνηση της καταβολής, με την κατάληξη μιας διαδικασίας που άρχισε το 1933, οποιουδήποτε ποσού για την υλική ζημία ή την ηθική βλάβη που υπέστησαν οι ίδιοι και οι δικαιοπάροχοί τους από την χωρίς αποζημίωση στέρξη της κυριότητάς τους επί περισσότερο από 70 χρόνια (...)» (πιο πάνω αναφερόμενη απόφαση *Γιαγκτζιλάρ κατά Ελλάδας*, § 41).

25. Από τον συλλογισμό αυτό προκύπτει ότι η πράξη του Δημοσίου, την οποία το Δικαστήριο έκρινε αντίθετη προς το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1, δεν ήταν αυτή καθαυτή η απαλλοτρίωση του ακινήτου των προσφευγόντων, αλλά η παράλειψη του Κράτους να καταβάλει στους τελευταίους μία αποζημίωση για την κατάληψη της περιουσίας τους. Κατά συνέπεια, καθώς η διαπιστωθείσα παραβίαση

συνίσταται στην απουσία οποιασδήποτε αποζημίωσης και όχι στην ενυπάρχουσα αντικανονικότητα της κατάληψης, η αποζημίωση δεν οφείλει υποχρεωτικά να αντανακλά την πλήρη και ολόκληρη αξία του ακινήτου (*Τέως Βασιλιάς της Ελλάδας και λοιποί κατά της Ελλάδας* (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], αριθ. 25701/94, 28 Νοεμβρίου 2002, § 78). Για τον καθορισμό της προσήκουσας αποζημίωσης, το Δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη του δύο στοιχεία: αφενός, η αρμοδιότητά του *ratione temporis* άρχισε μόλις στις 20 Νοεμβρίου 1985, ημερομηνία της αναγνώρισης του δικαιώματος ατομικής προσφυγής από την Ελλάδα. Αφ'ετέρου, σε ό,τι αφορά την περίοδο αυτή, το Δικαστήριο δεν πρέπει να λησμονήσει ότι τόσο το Εφετείο Θεσσαλονίκης όσο και ο Αρειος Πάγος έκριναν ότι το δικαίωμα των προσφευγόντων για αποζημίωση είχε παραγραφεί από το 1971 τουλάχιστον (πιο πάνω απόφαση *Γιαγκτζιλάρ και λοιποί κατά Ελλάδας*, §§ 17 και 19). Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο θεωρεί ότι το προς καθορισμό ποσό πρέπει να αντιστοιχεί προς την περιουσιακή αξία που συνδέεται με τις θεμιτές προσδοκίες για την είσπραξη αποζημίωσης τις οποίες είχαν οι προσφεύγοντες κατά την πιο πάνω αναφερόμενη περίοδο (1985-1997).

26. Αποφαινόμενο κατά δίκαιη κρίση, σύμφωνα με τα οριζόμενα από το άρθρο 41 της Σύμβασης, το Δικαστήριο επιδικάζει από κοινού στους προσφεύγοντες 1.600.000 ευρώ για την αποκατάσταση της υλικής ζημίας..

β) Ηθική βλάβη

27. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι δεν προκύπτει εν προκειμένω κανένα ειδικό πρόβλημα σε ό,τι αφορά την ηθική βλάβη.

Β. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

28. Για τα έξοδα και την δικαστική δαπάνη τους ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων μεταξύ του 1986 και του 1998, οι προσφεύγοντες ζητούν 27.791 ευρώ. Για τα έξοδα και την δικαστική δαπάνη τους

προκειμένου να υποστηρίξουν τα δικαιώματά τους βάσει της Σύμβασης, οι προσφεύγοντες ζητούν 357.736 ευρώ για την αμοιβή των δικηγόρων τους. Ισχυρίζονται ειδικότερα ότι η διαδικασία αυτή απαίτησε 2.340 ώρες εργασίας για τους δύο δικηγόρους τους, των οποίων η ωριαία χρέωση ανέρχεται σε 150 ευρώ. Τέλος, οι προσφεύγοντες ζητούν 115.960 ευρώ για τα έξοδα διεξαγωγής της πραγματογνωμοσύνης.

29. Η Κυβέρνηση εκτιμά ότι τα ζητούμενα ποσά είναι υπερβολικά και δεν στηρίζονται πάνω σε επαρκή αποδεικτικά στοιχεία. Σε κάθε περίπτωση, οι αμοιβές είναι, σύμφωνα με την Κυβέρνηση, πολύ υψηλότερες από εκείνες που απαιτούνται συνήθως για τον χειρισμό μιας υπόθεσης ενώπιον των οργάνων της Σύμβασης. Θεωρεί ότι το ποσό που είναι δυνατόν να επιδικαστεί δεν θα μπορούσε να υπερβεί τις 60.000 ευρώ.

30. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η επιδίκαση των εξόδων και της δικαστικής δαπάνης βάσει του άρθρου 41 προϋποθέτει ότι έχει αποδειχθεί η πραγματικότητα, η αναγκαιότητα και, επιπλέον, ο εύλογος χαρακτήρας του ύψους τους (πιο πάνω αναφερόμενη απόφαση *Ιατρίδης κατά Ελλάδας*, § 54). Εξάλλου, τα δικαστικά έξοδα είναι εισπρακτέα μόνον στο μέτρο που αναφέρονται στην διαπιστωθείσα παραβίαση (*Beyeler κατά Ιταλίας* (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], αριθ. 33202/96, § 27, 28 Μαΐου 2002).

31. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι προσφεύγοντες δεν προσκομίζουν κανένα τιμολόγιο σχετικά με τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Συντρέχει επομένως λόγος να απορριφθεί το μέρος αυτό των αξιώσεών τους. Σε ό,τι αφορά τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν οι προσφεύγοντες για τις ανάγκες τους ενώπιον των οργάνων της Σύμβασης, το Δικαστήριο σημειώνει ότι τα μοναδικά προσαγόμενα τιμολόγια αφορούν τα έξοδα πραγματογνωμοσύνης και ένα μέρος μόνον των εξόδων στα οποία υποβλήθηκαν για τους πληρεξούσιους δικηγόρους τους. Εξάλλου,

όπως και η Κυβέρνηση, το Δικαστήριο κρίνει υπέρογκα τα συνολικά έξοδα που ζητούνται για τις αιτίες αυτές.

32. Το Δικαστήριο θεωρεί επομένως ότι συντρέχει λόγος να επιδικαστεί ένα μέρος μόνον των εξόδων των προσφευγόντων ενώπιον των οργάνων της Σύμβασης. Λαμβανομένων υπόψη των συνθηκών της υπόθεσης και του ιδιαίτερα πολύπλοκου χαρακτήρα του ζητήματος της εφαρμογής του άρθρου 41, το Δικαστήριο κρίνει εύλογο να επιδικάσει από κοινού στους προσφεύγοντες 60.000 ευρώ, συμπεριλαμβανομένου του φόρου προστιθέμενης αξίας.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

33. Το Δικαστήριο κρίνει προσήκον να βασίσει το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας στο επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. Αποφαίνεται ότι

α) το εναγόμενο Κράτος οφείλει να καταβάλει από κοινού στους προσφεύγοντες, μέσα σε τρεις μήνες από την ημέρα κατά την οποία η απόφαση θα καταστεί τελεσίδικη σύμφωνα με το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης, τα ακόλουθα ποσά:

- i. 1.600.000 (ένα εκατομμύριο εξακόσιες χιλιάδες) ευρώ για την υλική ζημία,
- ii. 60.000 (εξήντα χιλιάδες) ευρώ για έξοδα και δικαστική δαπάνη, συμπεριλαμβανομένου του φόρου προστιθέμενης αξίας.

β) ότι από τη λήξη της προθεσμίας αυτής και μέχρι την καταβολή, το ποσό αυτό θα προσαυξηθεί με τόκους υπολογιζόμενους με επιτόκιο ίσο με το επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το οποίο θα ισχύει κατά την

εν λόγω περίοδο, προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

2. Απορρίπτει την αίτηση δίκαιης ικανοποίησης κατά τα λοιπά,

Συντάχθηκε στη γαλλική γλώσσα και στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 15 Ιανουαρίου 2004 κατ'εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του κανονισμού.

(υπογραφή)
Søren NIELSEN
Γραμματέας

(υπογραφή)
András BAKA
Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση του συνημμένου
εγγράφου από τα γαλλικά.

Αθήνα, 28 Απριλίου 2004

Ο μεταφραστής

Αλέξανδρος Πετρουτσόπουλος